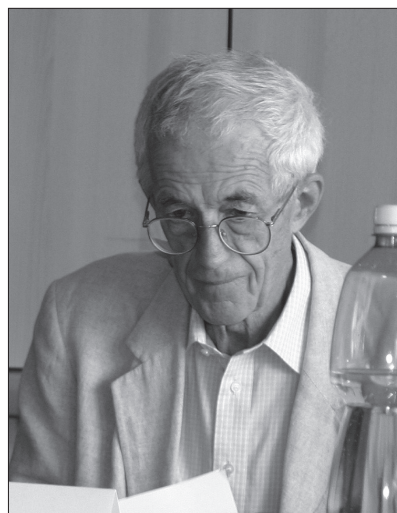

75 let Michala Illnera – soustředěnost a loajalita

Když dnes na internetu vyhledáte jméno Michal Illner, dozvíte se, že je vědeckým pracovníkem v oddělení pro lokální a regionální studia Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. Za touto strohou informací se však skrývá bohatý osobní i odborný život jednoho z předních českých sociologů. Stačí totiž pokračovat v seznamu odborných prací – byť omezujících se na dobu existence obnoveného Sociologického ústavu – uvedených v informaci, aby si čtenář uvědomil, jak rozsáhlé je dílo Michala Illnera. Pokusím se proto načrtnout poněkud širší obraz života jednoho z představitelů oné generace sociologů, jejichž život byl jakoby rozdělen do dvou částí. Na část prožitou v době komunistického režimu a část prožívanou v demokratizující se zemi. Ale přesto, jak se budu snažit ukázat, šlo o jeden život, jehož integrita byla zajišťována vnitřní myšlenkovou kontinuitou. To, že se odvažuji takové úvahy k jeho pětasedmdesátinám, je umožněno tím, že jsem se s ním stýkal od poloviny 60. let minulého století, v dobách zlých i dobrých. Postupně se z toho vztahu vyvinulo přátelství, kterého si velmi vážím.

Archiv Michala Kotíka

JUDr. Michal Illner

Michal Illner sám rozděluje svůj odborný vývoj do tří období. První začalo v roce 1965, kdy byl přijat do aspirantury nedávno založeného Sociologického ústavu ČSAV. Před tím, jako mladý právník, pracoval v průmyslovém podniku ve Frýdku-Místku a možná, že tato zkušenost z průmyslového prostředí mu pomohla, aby se jako nestraník úspěšně pokusil o získání aspirantury. Není však pochyb o tom, že rozhodující byla změna politického klimatu v té době. Jako aspirant se stal Michal Illner členem oddělení metod a technik sociologického výzkumu. Toto oddělení vedl Václav Lamser, který se po mnoha letech jakési vnitřní emigrace, kdy pracoval např. jako dokumentátor Výzkumného ústavu řepářského v Semčicích na Mladoboleslavsku, stal předním pracovníkem ústavu. Oddělení bylo podle slov Michala Illnera „přijatelnou oázou“. Důležité pro jeho další odborný vývoj byly dva zahraniční pobyty z tohoto prvního období. V roce 1967 to byla stáž v Zentralarchiv für Empirische Sozialforschung v Kolíně nad Rýnem a pak zejména roční pobyt v letech 1969–1970 v Bureau of Applied Social Research v New Yorku. Tam se dostal do přímého kontaktu s Paulem F. Lazars-

feldem a myslím, že metodologická striktnost Lazarsfeldova mu zůstala vždy vzorem.

Druhé období nastalo po Illnerově návratu ze Spojených států roku 1970 do normalizujícího se Československa. Trvalo vlastně až do roku 1989. Ústav se změnil v něco, co Michal Illner nazval „jámou lvovou“ a co chápal jako „místo trvalého pocitu ohrožení“. Přesto i v té době našel skuliny, které mu umožnily psát texty, za které se nemusel stydět v budoucnosti. V té době myslím vznikla za spoluautorství s brněnským sociologem M. Foretem kniha o sociálních indikátorech, která podle mého soudu nese v sobě ducha metodologické přísnosti získané na obou stážích a stopy práce v Lamserově oddělení. V onom období jsme oba hodně pracovali také mimo rámec ústavů, ve kterých jsme byli zaměstnáni. Pracovali jsme pro Domy techniky Československé vědecko-technické společnosti v Praze, ale zejména v Pardubicích a Michal Illner se účastnil např. analýzy sociální a komunálně-správní situace města Hradce Králové a také zpracování doporučení pro další rozvoj tohoto města. Ale pracoval také na úvahách o sociálním plánování, o sociálním potenciálu pro tehdejší ústav pro regionální plánování Terplan a řadu dalších institucí, kde se skrývali mnohdy perzekuovaní sociologové a ekonomové. Michal Illner tehdy napsal a přednesl řadu svých nekonformních statí na odborných seminářích. Někdy by stálo zato zpracovat, v rámci realistické historie sociologie, sborníky z tohoto období. Tato „sociologie na periférii“ měla v mnoha případech větší odbornou hodnotu než tehdejší normalizační sociologie produkovaná v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV.

Nemohu – při připomenutí tohoto období – nevzpomenout také na účast Michala Illnera na seminářích a konferencích tehdejší sekce Sociologie města v rámci Československé sociologické společnosti. I tam se jeho činnost vyznačovala věcností, uspořádaností a objektivností. A pak ještě jednu z jeho aktivit: účastnil se činnorodě u nás ještě nezhodnocených a nedoceněných polsko-německo-českých a slovenských setkávání urbánních sociologů. Většinou se tato setkání odehrávala v Polsku, část pak také v Německu. K produktům těchto setkání patří např. obsahově velmi bohatý svazek o obnově měst.

V třetím období Illnerovy odborné kariéry, tj. po roce 1989, naše kontakty ještě zintenzivněly. Nepochybuji o tom, že Michal patřil k těm lidem, kteří přišli s nápadem navrhnout, abych se stal ředitelem obnoveného Sociologického ústavu AV ČR. Byl mým zástupcem vedle Petra Matějů a příjemné bylo, že jsme mohli tehdy spolupracovat i na malých společných projektech, jako byly otázky postavení Prahy ve střední Evropě, výhledy rozvoje Prahy a první prognostické studie o změnách v sociálně-prostorovém uspořádání České republiky a jejích měst. Mohli jsme se také společně účastnit sociologických kongresů, např. kongresu Německé sociologické společnosti ve Frankfurtu nad Mohanem.

Michal Illner v tomto třetím období mohl plně rozvinout své schopnosti a znalosti týkající se prostorových aspektů společenského vývoje, sociologie sídel a především lokální a regionální politiky. Stal se velmi rychle mezinárodně uznávaným expertem na lokální a regionální vládnutí a správu v České republice

a vlastně i v Evropě. Stačí podívat se na seznamy jeho monografií, kapitoly v knihách, články a zprávy o výzkumných projektech. Jsou to dnes již desítky studií, z nichž velká část vyšla v zahraničí. Myslím, že je málo českých sociologů, kterým se zdařilo publikovat tolik samostatných kapitol, studií i knih v zahraničí jako jemu. Kniha *Local Democracy in Post-Communist Europe*, kterou vydal společně s norským politickým vědcem Haraldem Baldersheimem a německým sociologem a politickým vědcem Hellmutem Wollmannem v roce 2003, bude patřit mezi trvalé referenční zdroje pro danou oblast. Těch knih, na jejichž zrodu a vydání se podílel, byla celá řada a většinou vyšly v zahraničí. Lze je všechny najít v informaci o dnešním „vědeckém pracovníku“ Sociologického ústavu. A paradoxně právě ta velká publikační činnost v zahraničí, která je známá odborníkům, zůstala doma poněkud nedoceněna.

Jazyková vybavenost a znalost intelektuálního rámce institucí na Západě způsobily, že Michal Illner byl a je členem řady zahraničních institucí a sociologických asociací. Ale nezanedbával přitom svou angažovanost v českém odborném prostředí. Byl předsedou Masarykovy české sociologické společnosti a v současné době je členem řady vědeckých rad univerzitních fakult a ministerstev. Ze zahraničních afiliací je zapotřebí vyzvednout jeho členství v Polském Towarzystwu Socjologicznem. Víím, že těchto čestných zahraničních členů je v této asociaci jen několik. Michal Illner je také znám jako učitel Fakulty sociálních věd a Přírodovědecké fakulty Karlovy univerzity.

Není někdy snadné postřehnout základní a trvalé životní linie, byť u lidí, o kterých si myslíte, že je znáte. Přes vědomí obtížnosti týkající se takového pohledu se přesto pokusím poukázat na některé z těchto linií v odborném životě Michala Illnera. Na prvním místě bych zmínil jeho tematickou soustředěnost. I když jde o téma poměrně široké, jeho jádrem zůstává stále oblast mezi sociologií a právem, tj. správa a řízení měst a územních jednotek. Michal Illner setrval u svého základního tématu téměř po celou dobu své akademické činnosti. Je to jeden z mála lidí v naší disciplíně, kteří se profesionálně zabývají konkrétními otázkami sociologie práva, a mohl by tuto svou zkušenost v budoucnosti zobecnit úvahami k její teorii, jež tak postrádáme.

Na druhém místě bych uvedl loajalitu k místu, kde pracoval a dosud pracuje. Patří pravděpodobně mezi ty členy Sociologického ústavu, kteří v něm pracují nejdéle – je to tento rok jeho 44. rok ve stejné instituci. Takových případů není v našich podmínkách mnoho. Oba předcházející rysy, soustředěnost a loajalita, svědčí podle mne o další linii, o racionalitě v pohledu na svět a na vlastní činnost. A s tím je spojena i jeho snaha poznávat svět v jeho rozdílných kulturních i přírodních podobách. Michal Illner je velký cestovatel a pozorovatel. A tato zkušenost s rozdílnými prostředími mu myslím umožňuje spojovat racionalitu s životní empirií. Přejeme jemu i nám jako kolegům a čtenářům, aby svou schopnost spojovat oba zdroje poznání i nadále úspěšně rozvíjel. Salve Michale Illnere!

Jiří Musil